

GYAPAY LÁSZLÓ

EGY RECENZÍÓ TÉTJE

(Kölcsey befejezetlen kritikája Dayka Gáborról)*

1817 júniusában, lasztóci tartózkodása alatt Kölcseyt komolyan foglalkoztatta az a gondolat, hogy véglegesen szakítson az irodalommal és a kritikával. Bő két évvel később Kazinczy úgy emlékezik vissza, hogy barátja „nevette mind azokat a' kik várnak valamit Nyelvünk 's Literaturánk eránt, 's feltevé magában, hogy ő többé semmit nem ír.”¹ A széphalmi mester lendülete és személyes varázsa azonban időlegesen minden bizonynyal befolyással volt rá. E nélkül ugyanis nehéz lenne megmagyarázni, miért kezdett Dayka Gáborról recenziót írni az, aki a magyar irodalmi élet adott viszonyai között reménytelennek tartotta, hogy a kritikus megszólalás ne gerjessen elvtelen, ellenségeskedő indulatokat, és ezért elhatározta, hogy távol tartja magát a kicsinyes, literátori pártcsatározásokká fajult vitáktól.² Kazinczy hatására és érdekltségére enged következtetni az a cinkosság, amely Szemere Pál és Széphalom között alakult ki Kölcsey háta mögött. Szemere úgy számol be a recenzió alakulásáról, mintha kettejük fontos ügye lenne, hogy közös barátjuk elvégezze a feladatot: „Feri elkezdte Daykát már két ízben – írja –; de mind a' kétszer elakadt”.³ Egy napra rá Szemere elküldi a titokban lemásolt, már elkészült részt.⁴ A következő év első napjaiban Kazinczy sokatmondóan sóhajt fel: „Bár csak [Kölcsey] Daykát recenseálta volna még!”⁵ A töredékben maradt bírálat keletkezését és irányultságát vizsgálva arra keresek választ, hogy a széphalmi mester miért tartotta ennyire fontosnak ezt a recenziót, és mit remélhetett tőle.

A nyelvújítási vitákban Dayka Gábor értékelése mindvégig meghatározó szerepet töltött be. 1817-re nagyon elmérgesedett a neológia kapcsán egymással szemben álló felek viszonya. Az előző évben Kazinczy Ruszek József közvetítésével kíméletlen hangvétellű levélváltásba keveredett Kisfaludy Sándorral. A levelek egy része kéziratban terjedt, és így irodalmi közüggé vált a két nagy tekintély személyes sértettségétől sem mentes vitája, melyben Dayka megítélése is fontos szerepet kapott. 1817. június elején ilyen körülmények között küldte el Kazinczy a Tudományos Gyűjtemény szerkesztőségének Beregszászi Nagy Pál és Sípos József egy-egy művéről azt a recenziót, amelyben az élete során

* Ez az írás Kölcsey Ferenc összes munkáinak az OTKA támogatásával készülő kritikai kiadásához készült műhelytanulmány (OTKA szám: T 018294).

¹ Kazinczy–Döbrenteihez, Széphalom, 1820. január 19. KazLev XVII, 24. Lásd még Kazinczy–Pápay Sámuelhez, Széphalom, 1818. január 4. KazLev XV, 414–415.

² Lásd GYAPAY 1999, *Az irodalmi közélet és a recenzió terve* című fejezetet.

³ Szemere–Kazinczyhoz, Lasztóc, 1817. július 2. KazLev XV, 259.

⁴ Szemere–Kazinczyhoz, Lasztóc, 1817. július 3. KazLev XV, 260–261. (A recenziótöredéket csupán ebből a levélből ismerjük.)

⁵ Kazinczy–Pápay Sámuelhez, Széphalom, 1818. január 4. KazLev XV, 414.

talán legkihívóbban fogalmazta meg a neológiáról vallott álláspontját.⁶ Ugyanakkor éppen e bíráló kapcsán fejtette ki Kölcsey lasztóci leveleiben, hogy az adott pillanatban azzal tehetünk jót a magyar irodalomnak, ha tartózkodunk a szembenállásokat kiélező viták folytatásától vagy provokálásától.⁷ Kazinczy ezzel szemben úgy érezhette, hogy jelentős támogatást nyújtana a neológia ügyének, ha Kölcsey tollából igényes és alapjában véve elismerő recenzió jelenne meg Dayka költészetéről, illetve a kötetéről, melyet ő rendezett sajtó alá és látott el terjedelmes, elvi fejtegetéseket tartalmazó bevezetővel. Kazinczy érdekeltségének és szándékainak bemutatásával a nyelvújítási viták összefüggésébe próbálom helyezni a töredékes Dayka-recenziót, és arra is kísérletet teszek, hogy Kölcsey feltételezhető indítékait az eddigieknél pontosabban megrajzoljam.

Miután Kazinczy 1801 nyarán kiszabadult a fogságból, szinte haladék nélkül hozzáfogott, hogy kiadja az 1796-ban meghalt Dayka Gábor költeményeit. 1810-re elkészült a sajtó alá rendezéssel és a kísérőtanulmánnyal. A nyomtatás nehézségei miatt azonban csak 1813 tavaszán jelent meg a könyv,⁸ mely a neológia elvi tisztázásának és propagálásának egyik legösszetettebb dokumentuma lett. Kazinczy ugyanis nemcsak irodalmi kánona legfontosabb, a nagyközönség számára alig ismert szövegeit publikálta, hanem közreadta saját felfogása első rendszeres elvi kifejtését is. A bevezető tanulmány záró szavai Daykát az addig élt legnagyobb magyar költőnek mondják, hisz Kazinczy úgy hivatkozik kötetére, mint áldozatra, melyet a „Kellem’ Istennéji”-nek nyújt meghalt „Papijoknak sírján”, kérve őket, hogy a poéta „emlékezetét tartsák-fenn örök ifjúságban”, mert: „Méltóbb e’ kegyre közöttünk eddig ugyan még senki nem volt.”⁹ Kazinczy azt is határozottan kifejti, hogy e nagyon magas relatív érték abszolút mércével mérve is kiemelkedő teljesítményt jelent, hiszen a költemények közzétételével olyan emléket állít költőbarátjának, „melly addig fog a’ nyelvnek minden változásai mellett tiszteltetni, míg nemzetünk fenn álland”.¹⁰

Az egyébként is nagyra tartott verseket – mint Mezei Márta mondja – „a saját ízlése szerint alakított irodalmi nyelv” alapján átírja, azaz „alkotótársi, teljes körű javítást hajt végre” az eredeti szövegen.¹¹ A beavatkozást arra az elvre hivatkozva végzi, hogy „[m]egholt barátunk verseiben azt tehetjük a’ mit gondolunk hogy maga is tett volna ha életben volna még, ’s azt is csak úgy ha feljegyezzük a’ Variánsokat.”¹² A versek átírásának gyakorlati megvalósításáról úgy fogalmaz, hogy „Némelly helyeken inkább akartam sokat csinálni mint keveset. De semmit nem töröltem-ki, semmit nem szúrtam ide, hogy

⁶ KAZINCZY 1817; HORVÁTH J. 1956, 127.

⁷ Kazinczy–Kölcseyhez, Széphalom, 1817. május 14. KazLev XV, 196; Kazinczy–Kölcseyhez, Széphalom, 1817. június 11. KazLev XV, 231; Kölcsey–Kazinczyhoz, Lasztócz, 1817. június 11. KazLev XV, 232. Kazinczy levelezésében nincs nyoma annak, hogy Kölcsey olvasta volna kéziratban Kazinczy recenzióját. A részletek megismerésére csak a hónap második felében lezajlott személyes találkozások során kerülhetett sor.

⁸ MEZEI 1998, 89–91; Kazinczy–Kölcseyhez, Széphalom, 1811. május 3. KazLev VIII, 484.

⁹ KAZINCZY, *Dayka élete* = DAYKA 1813, XLVIII. Modern kiadás: KAZINCZY 1979, I, 779.

¹⁰ KAZINCZY, *Dayka élete* = DAYKA 1813, XLI. Modern kiadás: KAZINCZY 1979, I, 776.

¹¹ MEZEI 1998, 114–115. A probléma részletesen tárgyalva: *uo.*, 113–118.

¹² Kazinczy–Kölcseyhez, Széphalom, 1813. szeptember 28. KazLev XI, 70.

minden nyomon azt ne kérdeztem volna: »Javallaná e ezt Daykád, ha látná?«¹³ Kazinczy számára olyannyira nem vált kérdésessé, hogy milyen mértékig lehetséges egy másik alkotó világába behelyezkedni, hogy egy ponton túl a variánsok közlési kötelezettsége alól is felmentve érezte magát, mondván, az addigiakból „láthatni, miként változtattunk, 's egyedül a' lap 65. álló, egészen újra dolgozott Epigrammát tészük ide”.¹⁴ Amikor néhány évvel korábban a Csokonai-hagyaték publikálásáról kipattant vitában a debreceniekkel szemben azt indokolja, hogy miért tartja magát alkalmasnak egy korrekciós kiadás sajtó alá rendezésére, arra hivatkozik, hogy az ilyen munkát „az ember viheti csak jól végbe, a' ki az Írót ismerte, és érzéseiben vele harmonizált.”¹⁵ Egy későbbi levélben pedig azt fejtegeti, hogy erre a feladatra a tudósság, a tanultság önmagában nem elég, hanem „az kívántatik, hogy a' Kiadó studiumának hasonlatossága által rokon lélek legyen” a meghalt költővel. A levél további részében a lelki rokonságot igazolandó felidéz, hogy egyes barátai mennyire megfelelőnek vélik őt erre a munkára, és hogy milyen találónak ítélik a nekrológban általa felvázolt Csokonai-portrét.¹⁶ Sőt a lelki közösség hangsúlyozásában egy ízben odáig megy, hogy a Domby Márton fogalmazta sírfeliratot és a maga nekrológját összehasonlítva így ír: „Ha én Cs.[okonai] volnék, 's vissza tekinthetnék síromból, s meglátnám azt a' tudósítást, azt mondanám, hogy ez a' barátom olly kedves illatú halotti áldozatot gyűjtött sírom felett, melly elfelejteti velem azt a' vastagságot a' mit Halmi [= Domby] szegeztetett sírfámra.”¹⁷

Tanulmánya középső részében Kazinczy hosszan érvel neológija mellett. Támadja a *Debreceni Grammatika* felfogását, miszerint az irodalmi nyelv esetében is azt a nyelvszokást kell mércének tekinteni, amely az olyan köznép beszédében nyilvánul meg, „a melly leg kevesebb idegen Nemzetűekkel vólt eleitől fogva megelegyedve.”¹⁸ Ezzel szemben szerinte minden eljárás joggal és haszonnal alkalmazható, mely „által a' nyelv szépül, bővül”.¹⁹ Ezen állítás természetesen nem jelenti azt, hogy az egyezményen alapuló nyelv esetében ne lenne tekintettel a szokásra, csupán azt hangsúlyozza, hogy a költői nyelvnél az úzus mellett más szempontokat is figyelembe kell venni: „Tudni a' nyelv' törvényeit elmúlhatatlanul szükség, szükség azt is tudni mi van szokásban: de azt is szükség tudni mi adhat tópicus [!] díszet, 's el nem feledni hogy kevés régula van kifogás nélkül, és hogy a' regulától eltávozni sok helytt trópus vagy figura, 's nem anomalia.”²⁰ Ellenfeleivel vitatkozva megjegyzi, hogy rettegni „az újtól, szokatlantól, idegentől, épen úgy hiba, mint mohón-kapni és mind azon, valami új, szokatlan és idegen.

¹³ KAZINCZY, *Dayka élete* = DAYKA 1813, XLV. Modern kiadás: KAZINCZY 1979, I, 778.

¹⁴ KAZINCZY, *Dayka élete* = DAYKA 1813, utolsó, számozatlan oldal. Az említett, valóban jócskán átírt epigramma az *Élesség*.

¹⁵ Kazinczy–Szentgyörgyi Józsefhez, É.[r]-S.[emlyén], 1805. február 10. KazLev III, 260. Lásd még MEZEI 1998, 120–122.

¹⁶ Kazinczy–Nagy Gáborhoz, h. n., 1805. április 30. KazLev III, 322.

¹⁷ Kazinczy–Szentgyörgyi Józsefhez, Ér-Semlyén, 1805. március 13. KazLev III, 288–289. A nekrológot lásd CSOKONAI 1960, 281. Domby sírfeliratát lásd DOMBY 1955, 62–63, 141.

¹⁸ DebrGr, XVIII.

¹⁹ KAZINCZY, *Dayka élete* = DAYKA 1813, XXII. Modern kiadás: KAZINCZY 1979, I, 768.

²⁰ KAZINCZY, *Dayka élete* = DAYKA 1813, XXIX. Modern kiadás: KAZINCZY 1979, I, 771.

Ízlés kell az Íróban, 's ezeknek [ti. akik őt kritizálják] épen az nincs, mely érezze, mi igazán-szép és mi felvehető. Még egy nemzet sem vitte-elő literaturáját a' nélkül hogy azon nemzetektől mellyeknél a' tudomány és mesterség már virágzott, ízlést, szollást ne kölcsönözött volna."²¹ Végül klasszikus és modern tekintélyekre hivatkozva összefoglalásként azért emel szót, hogy szabad „a' szokástól – a' köz nép' szokásától! – eltávolzni, az idegent követni, szokat rövidíteni, változtatni, új szerkesztésbe hozni, sőt [...] szokat teremteni is.”²²

Az életrajzi részben Daykával való személyes találkozásait eleveníti fel, és apró történetekben megjeleníti, hogy művészileg és emberileg milyen közel kerültek egymáshoz; elmondja, hogyan jöttek tűzbe „azok ellen a' kik mindentől rettegnek, a' mi idegen, új, szokatlan”, és hozzáteszi, hogy „Dayka a' rettegőket, pedantokat *Quackerekek* nevezte”.²³ Ez a kis történet látványosan demonstrálja, hogy kettejük nyelvfelfogása és irodalomszemlélete szinte az azonosságig közel állt egymáshoz. Az elvi fejtegetések lezárásával Kazinczy nem mulasztja el kiemelni, hogy az elmondottak „magának Daykának is állításai voltak”, és ha „egy szerencsétlen történet Daykának nagy csomóra gyült leveleitől meg nem fosztotta volna, most Daykának tulajdon szavait hordhatná fel”.²⁴

Kazinczy tanulmánya és korrekciós szövegközlése nyomán Dayka személyében előttünk áll a haza legnagyobb meghalt költője, aki oly nagy érdemeket szerzett, amelyek csak a nemzet enyésztevel merülhetnek feledésbe. Ez a költő – részben persze a kiadó beavatkozása következtében – nagy mértékben eleget tesz Kazinczy neologizáló irodalmi és nyelvi normáiból fakadó elvárásainak már csak azért is, mert ezeket a normákat, mint Kazinczytól, az ellenőrizhetetlen koronatanútól megtudjuk, maga Dayka is magáénak vallotta. A közzétett életmű és a *Debreceni Grammatikáival* szemben megfogalmazott teória kölcsönösen hitelesítik egymást: ezen elveket követve lehet maradandó költészetet teremteni, ugyanakkor semmi nem igazolja meggyőzőbben az elmélet életrealitását és helyességét, mint hogy remekművek hozhatók létre szellemében. Továbbá a teóriával, a tehetséggel és az érzékenységgel felfegyverzett nagy poéta ítélete egyrészt jóváhagyja a tanulmány beszélőjének, a nyelvújítás elfogadtatásáért harcoló Kazinczynak írói gyakorlatát és elméleti felfogását, másrészt megerősíti a neológia kánonát, hiszen megtudjuk, hogy Dayka „csaknem kiömlött nevében”, mikor Kazinczy felolvasta neki azt a Marmontel-fordításrészletet, melyet szántsándékkal nem a példaképként tisztelt Báróczi, hanem a debreceniek szellemében dolgozott ki.²⁵ Kis János versét ellenben „felfelsikoltva hallgatta” Dayka, és „kifakadt örömmel”, miközben „örült, nagyon örült, hogy az ének soloecisszált”. Később Kazinczy mintegy megidézi Dayka szellemét, és jóváhagyja vele Kis, Berzsenyi és Kisfaludy Sándor olyan alkotásait, amelyek már barátja halála után születtek. Elképzeli és közli olvasóival, hogy a versek hatására miként kiálta-

²¹ KAZINCZY, *Dayka élete* = DAYKA 1813, XXIV–XXV. Modern kiadás: KAZINCZY 1979, I, 769.

²² KAZINCZY, *Dayka élete* = DAYKA 1813, XXX–XXXI. Modern kiadás: KAZINCZY 1979, I, 772–773.

²³ KAZINCZY, *Dayka élete* = DAYKA 1813, XX. Modern kiadás: KAZINCZY 1979, I, 767.

²⁴ KAZINCZY, *Dayka élete* = DAYKA 1813, XXXVII–XXXVIII. Modern kiadás: KAZINCZY 1979, I, 774.

²⁵ KAZINCZY, *Dayka élete* = DAYKA 1813, XIX–XX. Modern kiadás: KAZINCZY 1979, I, 767.

ná: „»Lassún megyünk elő, de hatalmasan, – akármit mond Boeótia!«²⁶ Az is látható, hogy a személyes élmények felidézésével Kazinczy kimondatlanul igazolja azt is, hogy ő valóban jogosult volt meghalt barátja verseit korigálva közölni, hiszen eleget tesz azoknak a kritériumoknak, amelyeket a tervezett Csokonai-kötete kapcsán a kiadóval szemben támasztott: az írójt jól ismerte, „érzéseiben vele harmonizált”, és nem kétséges, hogy stúdiumuk hasonlósága révén rokon lelkek voltak.

A Dayka körül később kialakuló viták miatt még egy, látszólag apró részletre kell felhívni a figyelmet. Kazinczy leírja, hogy amikor elragadtatással megdicsérte barátja *Titkos bú* és *Esdeklés* című versét, Dayka azt válaszolta, hogy még néhány ilyen és „tűzbe minden egyéb dolgozásokkal”.²⁷ Ez a kevésbé sikerültnek vélt művekkel szembeni eljárás nemcsak teljes összhangban van Kazinczy nézetével, hanem a nagy költő tekintélyével alá is támasztja azt. Amikor a széphalmi mester 1809-ben betegsége idején megijed, hogy halála után kicsiszolatlan költeményeit a jókkal együtt szándéka ellenére kiadhatják, egy köteg versét tűzbe veti, majd az eset kapcsán kifejti, hogy „versróink soha magoknak nagyobb kárt nem tesznek, mintha azt a’ mi *nem jó*, kötetekbe felveszik. Ez még a’ jóra is homályt vét”, teszi hozzá magyarázatként.²⁸ Az az elv kap tehát Dayka által megerősítést, amelyet Kazinczy egyebek mellett²⁹ Kisfaludy Sándor *Himfyjére* is több ízben alkalmazott. Az 1809 tavaszán írt *Himfy-recenzióban*³⁰ Kazinczy határozottan állítja, hogy a „tisztelőnkre méltó poéta dicsősége sokkal igazabb fényben ragyogna, hogy ha e két kötetnek legalább egyharmadát elhagyta volna”.³¹ A bírálat elkészültekor *Himfy* kapcsán oktatólag beszámol újdonsült tanítványának, Kölcseynek irodalmilag motivált piromán késztetéseiről: a „poeták nagy kárt tesznek az által magoknak, hogy verseiknek felét el nem égetik.”³² A legnagyobb vihart azonban 1811-ben a *Tövisek és virágok*ban napvilágot látott *Himfy* című epigramma okozta, melyben Dayka a tökéleteség jegyében elégetteti Kisfaludy Sándorral saját költeményei hétnyolcadát:

²⁶ KAZINCZY, *Dayka élete* = DAYKA 1813, XVII–XVIII. Modern kiadás: KAZINCZY 1979, I, 766.

²⁷ KAZINCZY, *Dayka élete* = DAYKA 1813, XVII. Modern kiadás: KAZINCZY 1979, I, 765.

²⁸ Kazinczy–Pápay Sámuelhez, Széphalom, 1811. március 11. *KazLev* VIII, 382. Lásd még Kazinczy–Kisfaludy Sándorhoz, Széphalom, 1809. szeptember 1. *KazLev* XXIII, 170.

²⁹ „Én csak arra kérlek, hogy ne tartsd áldozatnak némelly darabjaidat kirekeszteni ezen gyűjteményből. Inkább kevesebb legyen, de mind jó. A’ meglehető poétai művek irtóztatók. Ezen felyül azt cselekszik, hogy a’ legszebb darabokra is homály ugrik vissza a’ meglehetősekről, mellyek épen az által, hogy c s a k meglehetősek, már r o s s z a k. *Mediocribus esse poetis non homines, non di etc. etc.*” (Kazinczy–Berzsenyihez, Széphalom, 1810. január 1. *KazLev* VII, 190.)

³⁰ A recenzió keletkezéséről lásd Kazinczy–Döbrenteihez, Széphalom, 1809. április 8. *KazLev* VI, 315; Kazinczy–Kölcseyhez, Széphalom, 1809. április 8. *KazLev* VI, 318; Kazinczy–Kis Jánoshoz, 1809. április 11. *KazLev* VI, 323; FENYŐ 1961, 279–287.

³¹ KAZINCZY, *Recenzió Himfy szerelmeiről* = KAZINCZY 1979, I, 745. Vö. „Was wohl auf die Werke der meisten Dichter passt, muss Recensent auch über diese Sammlung Liebeslieder sagen: der Ruhm des Dichters wäre mehr gegründet gewesen, hätte er Muth gehabt, die Hälfte, oder doch wenigstens ein Drittheil dem Vulkan zu opfern”. (Kazinczy–Rumy Károly Györgyhöz, Széphalom, 1809. április 10. *KazLev* VI, 319.)

³² Kazinczy–Kölcseyhez, Széphalom, 1809. április 8. *KazLev* VI, 318.

Dayka. Tűzbe felét! Himfy. Vetem. D. Újra felét! H. Ím. D. Harmadikát még!
H. Lángol az is. D. Jer most; vár az Olympuszi kar.³³

Kazinczy elismeri, hogy verse létrejöttében szerepe volt személyes sértettségéből származó felindulásának, melyet az okozott, hogy Kisfaludy Sándor megneheztelt rá a *Himfy szerelmeiről* írott recenziója miatt.³⁴ Alaptalannak tartja azonban barátja sértődöttségét, mert – mint írja – úgy gondolta, „istenítése miatt magán kívül lesz örömeben”.³⁵ Önmagához következetesen kitart amellett, hogy még az epigramma is nagyra értékeli a szerelmes versek költőjét. 1816-ban a gyengébb művek közlését ellenezve azt magyarázza Dessewffynek, hogy az epigrammában „Dayka a’ poétai Mennyország Szent Péterje, Himfynek ezt mondja, minekutána egy nagy részét verseinek elégette: *Vár az olympuszi kar*.”³⁶ Kazinczy tehát az életrajzi tanulmánnyal összhangban illetékesnek tekinti Daykát, a világirodalmi mércével is igen-igen nagyra értékelt magyar költőt abban, hogy ítélkezzen Kisfaludy fölött, akit végül a legjelentősebb költőket megillető helyre emel. E nagy elismerés miatt érzi úgy, hogy sem recenziójával, sem versével nem adott okot a neheztelésre, melynek első jelét érzékelve méltatlankodva írja Kis Jánosnak: „Rendes, hogy az ember [utalás Kisfaludyra] az olly szép recenziót is nehezen szenved. Én azt tartottam, hogy tiszteletemnek legigazabb jele gyanánt vétetik.”³⁷

A recenzió beállítottsága lényegi vonásokban rokon az epigrammáéval. Kazinczy bőven idéz a *Himfy szerelmeinek* nagyra becsült részeiből, majd így összegez: „ha [Kisfaludy] csak egyikét írta volna is az előmutattaknak: neve halhatatlan marada. Ötöt magok a múzsák s a kellem istennéi szentelék papjoknak.”³⁸ Lelkesedve hangsúlyozza, hogy Kisfaludy eltér a magyar költészet azon hagyományától, mely addig „inkábbára alkalmazhatossági darabokból s a régibb s az újabb poéták munkáinak nehézkes s ízetlen követéséből” állt.³⁹ A recenzió német változatában ennél tárgyyszerűbben mutatja be a kárhozott hagyományt, mert név szerint említi Gyöngyössi Jánost, mint olyan poétát, aki a középkori latin nyelvű költészet stílusában (leoninus) ír, és kinek az akkoriban újra megjelent kötetében a versek bibliai idézetekkel tűzdelték.⁴⁰ Ezzel a példával Kazinczy

³³ KAZINCZY, *Himfy* = KAZINCZY 1902, 32.

³⁴ Kazinczy–Döbrenteihez, Széphalom, 1811. december 24. *KazLev* IX, 190.

³⁵ Kazinczy–Engel János Keresztélyhez, Széphalom, 1814. március 19. Magyarul idézve: KAZINCZY 1879–1884, I, 259. A levél eredeti német szövege: „Ich glaubte er würde durch seine Vergötterung ausser sich vor Freude seyn.” (*KazLev* XI, 292.)

³⁶ Kazinczy–Gróf Deseffy Józsefhez, Széphalom, 1816. október 7. *KazLev* XIV, 346. Lásd még Kazinczy–Pápay Sámuelhez, Széphalom, 1811. március 11. *KazLev* VIII, 380; Kazinczy–Pápay Sámuelhez, Széphalom, 1811. augusztus 11. *KazLev* IX, 49.

³⁷ Kazinczy–Kis Jánoshoz, Széphalom, 1810. január 10. *KazLev* VII, 216.

³⁸ KAZINCZY, *Recenzió Himfy szerelmei-ről* = KAZINCZY 1979, I, 738–739.

³⁹ KAZINCZY, *Recenzió Himfy szerelmei-ről* = KAZINCZY 1979, I, 742.

⁴⁰ Vö. „Welch ein Gewinnst muss so ein Werk [Kisfaludys Werk] für die ungarische Literatur seyn! welch ein Gewinnst für die ungarische Poesie, da ihre Gedichte bis jetzt meistens Gelegenheitsgedichten oder schwerfälligen Nachahmungen der Dichter der neuern oder altern Literatur, und das im Geschmack der lateinischen Dichter des Mittelalters bestanden! Man vergleiche es nur mit den zwey Bänden der Gedichte des Tordaer Gyöngyösi, der seine Verse mit tausend Citaten aus der Bibel begleitete.” (*Annalen*, 1809. szeptem-

félreérthetetlenül utal arra az általa sokszor elmarasztalt ízlésbeli és költészeti vonulatra, amelyet ő a református hagyományokhoz meg a *Debreceni Grammatika* nyelvszemléletéhez köt, és Gyöngyössi mellett olyan, sokszor népies modorban, játékosan és könnyen verselő, gyakorta alkalmi költészetet művelő poéták képviselik, mint Mátyási József, Poóts András meg Lácza Szabó József, kiknek népszerűségét Kazinczy ellenszenvvel és aggódva szemléli. Velük szemben sorakoztatja fel az általa képviselt neológiát visszaigazolni látszó alkotókat, „a haza legelső” íróit: a „halhatatlan” Kist „és az ő érdemes ifjú” barátját, Berzsenyt,⁴¹ kik ihletett költészetet művelnek, és verseiket bátran szabják az ó- és újkori klasszikus alkotásokon nevelt ízléshez. Kazinczy ebbe az utóbbi hagyományba illeszti elismerőleg Kisfaludyt. Ezért hangsúlyozza a recenzió elején, hogy *Himfy* költőjét bécsi testőrként „az a szerencse érte, hogy mindennapi társaságában lehetővé literatúránk legtiszteleteres veteránusának, óbester Báróczy Sándor úrnak, ritka talentomait, szép és bőv nyelvét még inkább kimívelheté.”⁴² Azzal a Báróczyval hozza tehát összefüggésbe Kisfaludyt, aki fordítóként a xenologizmusok alkalmazásában, az idegen nyelvű szépségek meghonosításában oly messze ment, hogy a grammatikai norma érvényesülését elvileg is alárendelte ezen szépségek anyanyelvi megjelenítésének.⁴³ Báróczy nagyrészt éppen ezért volt a Kazinczy-féle neológia kiemelten fontos, becsült és szeretett írója. Kazinczy a Dayka-tanulmányban saját kedvelt kánonába illesztve avatja nagy költővé Kisfaludyt, aki – mint láttuk – Báróczy, Kis és Berzsenyi társaságában kap nagy elismerést Dayka megidézett szellemétől.

Kazinczy azt tartja igazán értékes költészetnek, ami művészileg jelenít meg ihletett módon megélt, személyes élményt. 1813-ban saját költői gyakorlatáról mondja, hogy régóta nem írt semmit versben, és hozzáteszi: „kerül az ihlő szellem; 's minek a' nélkül?”⁴⁴ Az ihletett módon megélt személyes élmény – az ilyen értelemben vett eredetiség – mellözhetetlen voltának normáját leggyakrabban a művészi előképek felhasználásával és az alkalmi költészetrel kapcsolatban fogalmazza meg. A művészi előképek alkalmazásának megítélése széles skálán mozog. Az egyik véglét Hubai Miklós verseskötetéről szóló bírálatában tűnik fel, ahol Kazinczy „[f]ertelmes Plagiárius”-nak mondja a szerzőt, mivel úgy ítéli, hogy „nem követője Gessznernek, hanem Gessznernek statuáját eltördelte 's kettőből csinált egy újat.”⁴⁵ A közel egy időben megjelentetett német nyelvű recenzióban azzal egészíti ki vádjait, hogy mindezt csak azért tette Hubai, mert eredeti idill-

ber, 134. A hivatkozott kötet: GYÖNGYÖSSI Jánosnak *Magyar versei*, melyeket külömb-külob-féle alkalmazásokra készítet, és végre egyben-is szedett, I–II, Pest, 1802–1803. [Javitott, bővített kiadás.] Kazinczy véleményét Gyöngyössiről lásd még Kazinczy–Édes Gergelyhez, Bécs, 1791. augusztus 17. *KazLev* II, 222; Kazinczy–Kozma Gergelyhez, Tata, 1803. május 25. *KazLev* III, 62.)

⁴¹ KAZINCZY, *Recenzió Himfy szerelmei-ről* = KAZINCZY 1979, I, 739.

⁴² KAZINCZY, *Recenzió Himfy szerelmei-ről* = KAZINCZY 1979, I, 733.

⁴³ HORVÁTH J. 1901, 34; BÁROTCZI 1794, *A fordítónak szavai*, a mű végén három számozatlan lap.

⁴⁴ Kazinczy–Kis Jánoshoz, Széphalom, 1813. június 12. *KazLev* X, 485.

⁴⁵ Kazinczy–Döbrenteihez, Széphalom, 1811. július 6. *KazLev* IX, 5. Vö. Döbrentei–Kazinczyhoz, Bonyha, 1811. június 19. *KazLev* VIII, 581.

költőnek akarta magát mondani.⁴⁶ Hasonló megítélésben részesülnek Kisfaludy Sándor regéi is, amikor a feldolgozott anyag művészileg egyedi elrendezését kéri számon, mondván, hogy nincs bennük „semmi *Compositio*. Úgy tetszik, hogy a' sok nyomorúlt Rittergeschichte-ke-t lopdosta meg, 's egyből is, másból is kiszedvén holmit, a' sok rosszból egy új rosszat gyártott minden mesterség nélkül. Velut aegri somnia!”⁴⁷ A másik végletet Csokonai és Kölcsey esetével lehet bemutatni. A tízes évektől Kazinczy a *Paraszt dalt* tartotta Csokonai egyik legjobb költeményének, azzal együtt, hogy úgy sejtette, a vers nem közvetlenül személyes, hanem irodalmi élményen alapul, bár az előképet minden próbálkozása ellenére sem sikerült kiderítenie.⁴⁸ 1827-ben kiemeli a szívéhez legközelebb álló darabok közül, és az ihlető élmény szempontjából eredetinek tekintett *Csikóbőrös kulacs* elé helyezi: „E' nagyszépségű, mások után dolgozott dalok között a' koronát a' *Paraszt-dal* érdemli, még inkább mint a' Csokonay által önmagából merített *Csikóbőrös Kulacs*, hol az ő dévaj ere kifogyhatatlanságát nem csudálni nem lehet.”⁴⁹ 1813-ban igen nagy elismeréssel szól Kölcseynek *A' költő (Tiszták miként...)* című verséről, és schilleri lélekkel írott alkotásnak ítélve lelkesen megküldi Kis Jánosnak a művet: „Ezen dal alatt Schillert egy Magyar, még teljes erejére nem kapott ifjúból látszom magamnak hallani; 's még abban is Schillert hallom, hogy sok helytt a' dicitio ellen kifogások lehetnek.”⁵⁰ A széphalmi mesternek most nem jut eszébe konkrét előképet keresni, hanem boldogan nyugtázza, hogy Schiller szellemiségének és költőiségének jegyében eredeti magyar mű született. Ezzel összhangban az irodalmi előképek felhasználásának kívánt módját jól mutatja az, ahogy Kazinczy Lakos János egyik költeményét átírásra ajánlja Csokonainak. Magáról Lakosról úgy ítélt, hogy „rosszúl ír magyarul”, de „túze szép, 's férfi lélek lakik benne”.⁵¹ 1804-ben egyik versét annak ellenére nevezi „mennyei szépségű” poemácskának, hogy elmondja róla: „Nyavalyás Critica volna felakadni azon, hogy a vers [értsd: verselés] rossz, a' magyarság darabos, az értelem homályos”. Az erősen kifogásolt nyelvi megoldások ellenére annyi értéket lát a szöveg által sejtetett élményben, hogy Csokonait kéri: „engedje magát” a költemény „tüzétől felmelegedni, 's öntse érthető és tiszta magyarságba” a verset. Lakos írásaiban azért lát kiaknázandó lehetőségeket, mert a „fogyatkozásokkal” bíró versek is költői lelket sejtetnek.⁵² Kazinczy

⁴⁶ „Seinen Frevel gegen Dichtkunst, Versification und Sprache hat er durch das schamloseste Plagiat wider den unsterblichen Sänger an der Limmath aufs höchste getrieben, indem er Gessner's Schöpfungen in Stücke brach, und die Hälfte der einen Idylle, zu die [!] Hälfte der anderen gefügt hat, um sagen zu können (siehe die Vorrede zu den Idyllen) er sey originaller Idyllendichter.” (KAZINCZY, [Cím nélküli recenzió HUBAI Miklós *Költeményes Munkái*, Pest, 1809. című kötetéről], *Annalen*, 1811, IV, 65. Újraközölve: KAZINCZY 1902, 53–54. Lásd még Kazinczy–Rumy Károly Györgyhöz, Széphalom, 1811. február 21. *KazLev* VIII, 339–340.)

⁴⁷ Kazinczy–Kis Jánoshoz, Széphalom, 1807. augusztus 28. *KazLev* V, 132.

⁴⁸ A *Paraszt dal* előképével kapcsolatos feltevéseket máig nem sikerült filológiailag megnyugtatóan igazolni. Legfrissebben és legkimerítőbben SZILÁGYI Ferenc foglalta össze a problémát: CSOKONAI 1994, 806–809.

⁴⁹ *Muz*, 1829, 4. kötet, 21. rész, I/11. közlemény, 73. Modern kiadás: CSOKONAI 1960, 335.

⁵⁰ Kazinczy–Kis Jánoshoz, Széphalom, 1813. június 12. *KazLev* X, 485.

⁵¹ Kazinczy–Szentgyörgyi Józsefhez, Ér-Semlyén, 1803. december 29. *KazLev* III, 136.

⁵² Kazinczy–Nagy Gáborhoz, h. n. 1804. március 9. *KazLev* III, 185.

tehát a jó költőt – az adott esetben Csokonait – képesnek tartja arra, hogy egy lírai ihleten alapuló, de nem jól sikerült verset szerencsésen átírjon, ha bensőleg sikerül újraélni vagy felidézni magában a költőtárs sejthető, költői megjelenítésre méltó érzését. A nagy alkotások mintául vételét is nyilván ilyen módon lehet sikerrel megvalósítani. (A mintakövetésnek ez a modellje lehetett az alapja annak a felhatalmazásnak, amelyet Kazinczy költői művek kiadóinak készséggel megadott, hogy tudniillik még meghalt szerző művein is jelentős korrekciókat végezzenek.)

Kazinczy egész életében hadakozott az alkalmi költészet ellen. Ez az ellenszenv jelentős mértékben arra vezethető vissza, hogy e műtípus egyes darabjai a körülmények kényszerítő hatása miatt – hisz adott alkalomra, adott időre kellett elkészülni a művel – gyakran nem személyesen átélt lírai ihletből fakadtak, hanem a szerző több-kevesebb rutinnal az alkalomnak megfelelő sablonokat szerkesztett össze. A sok, ily módon megalkotott, gyanús hitelű írás a műfaj egészét kétségessé tette Kazinczy számára. 1803-ban Kozma Gergely egy halotti prédikációját küldte meg Kazinczynak, aki szűk két év múlva megdicséri a szép magyarságot, az ékesszólást, és elismeri, hogy „sokféle olvasás tetszik” a szövegen, majd azonnal hozzáteszi, hogy az „*Alkalmatosságokra írt verseket és Munkákat*” [kiemelés az eredetiben] általában „nem igen” szereti. Ellenszenvét a műfaj lejárátódásával és hiteltelenségével indokolja: „Nyűgben van az Író 's elakad; hideg hízelkedésnek tetszik meg érdemlett magasztalása is, mert a' miket elpazérolva látunk azokra, a' kiket szemekkel látunk, 's magunk között ismertünk, azok mind hazug dicséretetek. De ebben nem magát az Urat, hanem az Úr hívtalát vádoljuk.”⁵³ Az iskolai poétikaoktatást és a közfelfogást is azért tartja tévútra vezetőnek, mert egyik sem fordít kellő figyelmet a lírai ihletre, és mint Csokonai kapcsán 1827-ben írja, az iskolákban „és minden más helytt, jó fejnek az tartatik, a' ki dolgozásaival, a' mikorára parancsoltatott, készen van, csak verse vers legyen, grammaticai és prosodiai hibák nélkül, nem hamis rímekkel, 's ha ömölve, bugyogva foly.”⁵⁴ Feltehetően ez a norma ölt testet abban a tanácsban is, amelyet Kazinczy 1793-ban köt Csokonai lelkére, arra intve őt, hogy „ne névnapi köszöntöket, ne Török Marsokat írjon, hanem dallja a' szív szelid érzékenységeit, szerelmet, barátságot, bort, természet szépségeit”. A sikeres mintakövetés érdekében példával is igyekszik segíteni ifjú barátját, és minden munkái mellé küld neki egy Bürger- és egy Ewald Kleist-kötetet.⁵⁵ Jóval később, 1810-ben Berzsenyi részesül ha-

⁵³ Kazinczy–Kozma Gergelyhez, Ér-Semlyén, 1805. március 1. KazLev III, 274. A kérdéses halotti prédikációval kapcsolatban lásd Kozma Gergely–Kazinczyhoz, Sz. Cseritz, 1803. július 31. KazLev III, 79. és a levélhez tartozó jegyzetet.

⁵⁴ Muz, 1829, 4. kötet, 21. rész, I/11. közlemény, 59. Modern kiadás: CSOKONAI 1960, 334.

⁵⁵ Kazinczy–Kis Jánoshoz, Regmec, 1793. július 27. KazLev II, 297. Néhány évvel korábban Édes Gergelynek ír hasonló szellemben verseit kritizálva: „csak azon kérem az Urat, hogy ne Gelegenheits-Gedichteket, az az névnapi menyegzői etc. poemátskákat, hanem szívnek érzéseit, szerelmet, elcsüggedést, örömet, tsfn-talankodást írjon. Jó példával ment ebben elő egy Anonymus, a' ki Wébernél az idén Stolbergből, Höltyből, Kleistből, Bürgerből fordított énekeket adott ki, noha nem tudom an faventibus vel invisus musis, mert a' munkát még tsak az ujság-levelekből ismerem. A' szegény Kassai Szabó Dávid verseit szenvedhetetlenné teszi az az átkozott sok Ujlaki Béla, és Piber uram, perceptor uram névnapi köszöntései. Abban a' kis munkában is mellyet most ada ki Weber illy nevezet alatt: Heliconi Virágok 1791-dik esztendőre, szedte Kazinczy Ferencz,

sonló figyelmeztetésben. Mikor Kazinczynak 1809-ben megszületik harmadik leánya, a niklai barát kedvesen évődő versben üdvözlö a kicsit csalódott, fiúgyermeket váró apát, és egyben költészetre alkalmatlan körülményeire panaszkodik.⁵⁶ Kazinczy magáról a versről nem ejt szót, csak kéri barátját, hogy a „lyrica Múzsától” el ne pártoljon, és kerülje „mindenek felett a’ Gelegenheitsgedichteket”, majd elmondja, mennyire csodálja, „hogy az emberi szívnek legszentebb érzéseit, az életnek legboldogabb scénáit [...] olly szépen” tudja „kikapni” és dalai „tárgyaivá tenni”.⁵⁷ A költészet értékelésének egyik mellőzhetetlen szempontja tehát Kazinczynál az, hogy mennyire képes egy vers a mélyen megélt lelki érzés személyes hitelének megteremtésére. Ebből következik, hogy a költővel szemben támasztott egyik legfontosabb és mellőzhetetlen követelmény, hogy érzékeny, érzésekben gazdag lélek legyen.

Az elmondottak szellemében kell értékelni Kazinczynak Kisfaludy Sándorról alkotott ítéletét. Már korábban láttuk, milyen nagy dicséret járt azért, mert Himfy két kötete nem az alkalmi költészet hagyományait folytatta. Recenziójában Kazinczy nagy elismeréssel ír arról is, hogy Kisfaludyban megvan „a kényessége az érzésnek” és „az a könnyűség, mellyel ő a maga érzéseit kinyomni tudja”. Ehhez járul „a szép-világ tónusa, s a német, francia s olasz nyelvek stúdiuma által kimívelt” ízlés. A veleszületett és nélkülözhetetlen adottságokhoz tehát szerencsésen kapcsolódik a kifinomult társalgási stílus és a modern nyugati irodalmak tanulmányozásán csiszolt ízlés mint olyan kellékek, amelyek a neológia követelményeit kielégítik, és indokoltan biztosítanak helyet Kisfaludynak Báróczival, Daykával, Kissel és Berzsényivel egy sorban. Az előképek művészi alkalmazása is a széphalmi normáknak megfelelően történt, hiszen Kazinczy úgy látja, a *Himfy szerelmei* személyesen átélt lírai ihletből fakad, és ezért a teljes kiadásáról 1808-ban elismerően mondja, hogy az abban foglalt dalok „nem másoknak hasonlatosságokra vannak énekelve, hanem önnszívdeből buzogtak-fel.” Ezen az értékelésen az sem változtat, hogy Kazinczy megengedő formában említést tesz Petrarca hatásáról, mert mint láttuk, ha az előkép mélyen és személyesen van átélve és művészileg van feldolgozva, semmiképpen sem lehet azt az alkotó gyengéjének tekinteni. Kazinczy tehát egyéb megnyilatkozásaival összhangban írja levelében Kisfaludynak: „Lebegett légyen bár lelked előtt a’ Laura’ éneklője, sejdítesse azt bár a’ könyvnek még elrendelése ’s még a’ laistromok is, hogy az ő nyomdokain jártál, ki az, a’ ki Tégedet néki *félénk követőjének* ismerjen? Én részemről látom miben hasonlítás és nem hasonlítás hozzá”.⁵⁸ A vitathatatlan költői érdemet azonban jelentősen korlátozza, hogy mindezek a tulajdonságok nem egyesültek „oly zengésű versekkel [...], amelyekben Dayka énekelt”.⁵⁹ A recenzió német változatából

eggynehány jó példája van az abbeli jobb izlésnek ’s azon leszek, hogy Orpheusomban még többeket adasak.” (Kazinczy–Édes Gergelyhez, Bécs, 1791. augusztus 17. *KazLev* II, 223.)

⁵⁶ Berzsényi–Kazinczyhoz, Nikla, 1809. november 25. *KazLev* VII, 84–85. A vers kezdősora: Barátom, a gonosz cakó... Az előzményt lásd Kazinczy–Berzsényihez, Széphalom, 1809. október 21. *KazLev* VII, 30–32.

⁵⁷ Kazinczy–Berzsényihez, Széphalom, 1810. január 1. *KazLev* VII, 190–191.

⁵⁸ Kazinczy–Kisfaludy Sándorhoz, Széphalom, 1808. május 13. *KazLev* V, 450.

⁵⁹ KAZINCZY, *Recenzió Himfy szerelmei-ről* = KAZINCZY 1979, I, 742–743. „Und was würde unseres Kisfaludi’s Poesien geworden seyn, wenn diese Zartheit von Gefühlen, diese Leichtigkeit diese Gefühle auszudrücken, dieser durch den schönen Conversationszirkel und durch das Studium der deutschen, französischen

egyértelműen kiderül, hogy Kazinczy itt a német, a francia és az olasz mintát követő Ráday-nem használatának hiánya miatt marasztalja el⁶⁰ és helyezi Dayka mögé Kisfaludyt. A *Dayka életéből* – áttételesen – ugyanezt a kritikát olvashatta ki a szerelmes dalok szerzője. Kazinczy úgy emlékezik vissza, hogy Dayka *Titkos búja* és *Esdeklése* nem utolsósorban éppen az idegen minta követése miatt nyerte meg tetszését: „Barátom, mondám neki [ti. Daykának, mikor az felolvasta a verseket], ez olasz dal, nem magyar. Ausoniai hév van benne; forró, mint annak klímája.”⁶¹ Ha ezt olvasva Kisfaludy felidézte magában Kazinczy 1808-as levelét, azt kellett látnia, hogy Daykával szemben megint ő maradt alul. Mert bár a széphalmi mester örömmel vallja Kisfaludy érdemeit, és köszöni, hogy fényt hozott a magyar hazára, fülével azt is érzi, hogy „mennyivel bájolóbb az Ausoniai Sonettók’ zengése, mint ez a könnyebb verselésű dallás.”⁶² Visszatérve a recenzióra: a kritikus elismeri, hogy a megbírált költő „nyelve bőv ugyan, s igen kedves s sok helyeken csudálást is érdemlő: de nem tudós nyelv, nem klasszikus tisztaságú, nem *grammatisch correct*.” A hibák részletezése során a provincializmusokon és az alacsony stílusrétegből származó szavak helytelenítésén túl jórészt azokat a nyelvi megoldásokat kifogásolja, amelyek úgy térnek el az ő saját grammatikai normáitól, hogy az eltérésre nem talál művészi indokot. Ilyen alapon rója fel Kisfaludynak, hogy például „a hazud és dühöd néki *hazudik és dühödik*”.⁶³

Kazinczy nem tartotta az általa publikált összes Dayka-verset kifogás nélkül. A bevezető tanulmányban röviden beszél is arról, hogy ha a költemények nagyobb kötetet tettek volna ki, néhányat el is hagyott volna közülük.⁶⁴ Kis Jánoshoz 1813-ban írt levelében nem tagadja, hogy az örökbecsű darabok között „sok férges” található.⁶⁵ Kölcseynek pedig 1817-ben úgy ír, hogy Daykának csupán 3 vagy 4 olyan verse van, amelyeket szívesen magáénak vallana.⁶⁶ Bár véleményét sokaknak – köztük Ruszek apáton keresztül Kisfaludynak is – megírta,⁶⁷ ez nem változtat azon, hogy Daykát a legnagyobb

und italienischen Dichtersprache gebildete Geschmack mit Dayka's Rádayscher Versification in seinen noch immer nicht gedruckten und nur von weinigen gekannten Liedern vereint worden wäre!" (Annalen, 1809. szeptember, 134–135.)

⁶⁰ Vö. „A [magyar verselés] *harmadik* nemére Ráday adott mind példákat, mind leckét. Érezvén, hogy a nem skandált ének örök ellenkezésben van a muzikai kompozíciókkal, s szertelen olvasása szerént járatos lévén a németek, franciák és olaszok literatúrájokban, kik verseiket skandalatlanul soha nem írták, ezeknek példája szerént kezdette mérni dalainak lábait.” (KAZINCZY, *A magyar verselésnek négy nemeiről* = KAZINCZY 1979, I, 803.)

⁶¹ KAZINCZY, *Dayka élete* = KAZINCZY 1979, I, 765.

⁶² Kazinczy–Kisfaludy Sándorhoz, Széphalom, 1808. május 13. KazLev V, 450.

⁶³ KAZINCZY, *Recenzió Himfy szerelmeiről* = KAZINCZY 1979, I, 743.

⁶⁴ KAZINCZY, *Dayka élete* = DAYKA 1813, XLV. Modern kiadás: KAZINCZY 1979, I, 777–778.

⁶⁵ Kazinczy–Kis Jánoshoz, Széphalom, 1813. szeptember 8. KazLev XI, 45. Vö. MEZEI 1998, 100, 136.

⁶⁶ „Én mind Virágot mind Berzsenyit tisztelem, azt tudja Uram Öcsém; de egyetlen egy darabjok sincs, a' mit szeretnék ha én írtam volna. Igen a' Dayka 3 vagy 4 dalát, igen a' Kis Hajós énekét 's Hymenaeumát (ha ez Rádaisan volna) igen a' Csokonai Paraszt dalát.” (Kazinczy–Kölcseyhez, Széphalom, 1817. június 14. KazLev XV, 242.) Dayka megbecsülését jól mutatja, hogy Kazinczy tőle szeretne legtöbb verset magáénak tudni.

⁶⁷ Kazinczy–Ruszek Józsefhez, Széphalom, 1816. október 2. KazLev XIV, 307; Kazinczy–Döbrentei Gáborhoz, [Széphalom], 1816. október 2. KazLev XIV, 313–314; Kazinczy–Horváth Endréhez, Széphalom,

magyar költőnek tartotta, és hogy Dayka hibáit a Kisfaludy-recenzióhoz hasonló részletekkel sem ő, sem más nem fejtette ki. Ez a helyzet alapul szolgálhatott arra, hogy Kisfaludy igazságtalannak érezze Kazinczy eljárását, különösen 1813 előtt, amikor egy, csak nagyon kevesek által ismert költővel szemben marasztalta el őt. Nem tudhatott persze arról, hogy a széphalmi mester a kötet megjelenése után nem sokkal Döbrenteihez fordult, kérve őt, hogy Daykát és Berzsenyit recenzeálja „a’ Muzéumban, mind a’ kettőt teljes szabadsággal, vagdalva a’ hol érdemlik, és minél hosszúabban.”⁶⁸ Döbrentei elvállalta a bírálat megírását, csak mint látszik, végül nem jutott hozzá, Kazinczy pedig nem erőltette az ügyet. Nincs kizárva, hogy ebben közrejátszott Döbrentei véleménye, az tudniillik, hogy az Erdélyi Muzéum szerkesztője az irodalmi értékrend szempontjából igazságtalannak tartotta a *Himfy* epigrammát, és válaszelevelében így nyilatkozott: „Dayka iránt tisztelettel vagyok, de nekem úgy látszik, hogy Dayka nem nyithat Himfynek Olympust. Azt neki egy épen úgy elragadó, genialis, de classicitásra épen úgy mint Dayka, figyelmező Poéta mondhatta volna.”⁶⁹ Bár nem adathozható, kézenfekvőnek tűnik, hogy Kazinczy nem örült volna egy olyan recenzióknak, amelyben Daykát úgy bírálták volna meg, hogy egyúttal kétségbe vonják, hogy ő az addig élt legnagyobb magyar költő. Olyan körülmények között került tehát sor Kazinczy és Kisfaludy – Ruszek közvetítésével lezajlott – levélváltására, hogy a kazinczyánus tábor az életrajzban megjelenteken túl nem tett közzé árnyalt értékelést Daykáról. A nagyhatású írások szerint Dayka fölötté áll Kisfaludynak, aki ugyanakkor az idegen szépségek honosítására törekvő neológia kánonjának prominens tagjaként van számon tartva.

1810-ben Kazinczy Berzeviczy Gergellyel vitázva kifejti, hogy a történelem tanúsága szerint „ha valahol a’ *Jó* gyökeret vert, ott mindig a’ *Szép* készítette az utat. A poesis és mindaz, a’ mi ezzel szorosabb vagy tágabb összeköttetésben vagy, a’ legszebb virága az emberi elmének, az pedig nyelv nélkül nem virágozhatnak; [...] s a’ nyelv alatt minden nemzetnek a’ *maga saját* nyelvét értem.”⁷⁰ Azáltal, hogy Kazinczy a nemzeti nyelv fejlesztését a poézis, a szép és a jó összefüggésrendszerébe helyezi, morális távlatot ad az általa képviselt ügynek. A végcél, a jó előmozdítása pedig minden egyes közbülső állomásnak, így a patriotizmusnak is, megadja a saját funkcióját és értelmét. 1816-ban a *Hunyady János* előszavában Kisfaludy leszögezi, hogy ő nem úgy írta drámáját, „mint Poéta, hanem mint Hazafi – a’ ki Hazájának minden tehetsége szerint szolgálni kíván”. Reméli, hogy azon mód miatt, ahogy főhősét színre állította, darabja „minden időben

1816. október 6. KazLev XIV, 334–335; Kazinczy–Takács Józsefhez, Széphalom, 1816. október 10. KazLev XIV, 356; Kazinczy–Kis Jánoshoz, Széphalom, 1816. október 27. KazLev XIV, 388–389; Kazinczy–Döme Károlyhoz, Széphalom, 1816. december 23. KazLev XIV, 490; Kazinczy–Pápay Sámuelhez, Széphalom, 1817. március 8. KazLev XV, 109; Kazinczy–Gróf Majláth Jánoshoz, Széphalom, 1818. január 15. KazLev XV, 434; Kazinczy–Gróf Majláth Jánoshoz, Széphalom, 1818. február 27. KazLev XV, 492. (Ez utolsó levélben a következő verseket nevezi Dayka legjobbjainak: *A’ titkos bú*, *Esdeklés*, *A’ rettenetes éj*, *Kazinczyhoz*, *Az esztendő első napján*.)

⁶⁸ Kazinczy–Döbrenteihez, Széphalom, 1813. július 8. KazLev X, 481.

⁶⁹ Döbrentei–Kazinczyhoz, Andrásfalva, 1813. szeptember 12. KazLev XI, 56.

⁷⁰ Kazinczy–Berzeviczy Gergelyhez, Széphalom, 1810. július 23. KazLev XXII, 256.

Hazafiságra búzdító Dráma léssen, valamikor a' Haza veszedelemben forgand".⁷¹ Kisfaludy tehát az irodalom végcélját a patriotizmus érdekében való mozgósításban jelöli meg. Neki a külföldi mintakövetést szükséges eszközként számon tartó neológia a magyar irodalom és nyelv nemzeti specifikumát veszélyeztető törekvésnek tűnik.⁷² Ezért fordul szembe Kazinczy fogság utáni programjával, és ezért mondja Ruszekhez írott utolsó levelében: „Úgy mint hazafi pedig én vagyok az első, ki Kazinczynak minden rajtam ejtett harapásaiért megbocsáttok, ha lemond Gallo-Teuto hungarizmusáról.”⁷³ Látható, hogy személyes sérelmek és elvi kérdések szorosan összefonódnak a vitában, és Kisfaludynak feltett szándéka, hogy az előbbit alárendelje az utóbbinak. Ennek ellenére leveleiben szinte mindig a személyes sérelmek felől közelíti meg a kérdéseket, de fontos állításai arról szólnak, hogy miként helyezi el magát és műveit az irodalmi közegben.

Indulatosan támadja Kazinczynak azt az állítását, hogy Bécsben inspiráló kapcsolatba került Bárócczival. „En részemről talán hármát sem szóllottam véle a' szolgálaton kívül. Soha embert rútabb hüvelyből rútabban magyarul, németül, és deákul beszélleni nem hallottam; úgy hogy én szinte most is bámúlok rajta, hogy az a' Báróczy lehetett a' Kaszszandrának etc. fordítója, a' kit én Báróczynak esmertem.”⁷⁴ Kisfaludy nem támadja Báróczi fordítói teljesítményét, de nagyon határozottan leválik az általa képviselt xenologizálásról, és Virágot, Verseghyt, Szabó Dávidot valamint a fiatal Kazinczyt jelöli meg mesterének. Azt teszi még hozzá, hogy a nyelvében rejlő jó magyarságot annak is köszönheti, hogy megfordult „Magyar Országnak több részeiben, és Erdélyben is”,⁷⁵ de nem nevezi meg, milyen nyelvi rétegekkel érintkezett utazásai során. Az mindenesetre Kazinczyétól eltérő költői nyelvmodellre vall, hogy irodalmon kívüli nyelvszokásokat ilyen mértékben figyelembe vesz.

Szenvedélyes indulatok kerülnek felszínre Dayka megítélése során. Dayka egyrészt a neológus kánon legjelentősebb költőnek mondott tagja, másrészt az, akivel szemben Kisfaludy sorozatosan rosszabb költőnek bizonyult Kazinczy véleménye szerint. Kisfaludy részletekbe menő elemzés nélkül középszerűnek minősíti Daykát, és a „falusi mesternél” műveltebb olvasókra hivatkozva kudarcra ítéltnek tartja Kazinczy azon törekvését, hogy a neki tulajdonított értéket a közvéleménnyel elfogadtassa: „Azért Dayka még is az marad minden értelmes magyarnak ítélete szerint – hangzik az ellenvélemény –, a' kiből lehetett volna talán annak fele, a' mit Kazinczy állítt felőle, ha a kora halál Őtet el nem ragadta volna”. Kisfaludy nem hagyja megjegyzés nélkül Kazinczynak azt az eljárását, hogy Daykával hitelesítse a különböző művészi teljesítmények neológia szempontjából való megítélését, vagy ahogy ő mondja: „poétai élet és halál Bírójává” tegye Daykát. Ennek a szerepnek az illetéktelenné tételét is Dayka lebecsülésével éri el, azt állítván, hogy neki „még dajka kellett volna, hogy poétai gyermekségéből emberré neveltessek”. Kisfaludy a hömpölygő gondolatmenet végén Kazinczy irodalmi és nyelvi törekvéseinek

⁷¹ KISFALUDY Sándor, *Hunyady János* = KISFALUDY S. 1892–1893, IV, 10.

⁷² Vö. MARGÓCSY 1981, 759–760; HORVÁTH J. 1936, 19–26.

⁷³ Kisfaludy Sándor–Ruszek Józsefhez, Sűmeg, 1817. január 25. KISFALUDY 1892–1893, VIII, 346.

⁷⁴ Kisfaludy Sándor–Ruszek Józsefhez, Sűmeg, 1816. április 17. KISFALUDY 1892–1893, VIII, 290.

⁷⁵ Kisfaludy Sándor–Ruszek Józsefhez, Sűmeg, 1816. április 17. KISFALUDY 1892–1893, VIII, 291.

káros voltát mutatja be Dayka példáján, azzal a gondolattal játszva el, hogy a neológia követése révén még az addig elért csekély érdemtől is megfosztotta volna magát, ha fiatalon nem hal meg.⁷⁶ Látható, hogy Kisfaludy minden törekvése arra irányul, hogy kiiktassa Daykát az értékmeghatározó és értékviszonyító szerepből, melybe Kazinczy írásai révén és szándéka szerint Dayka kerülni látszott. Minderre a neológia vezére érdemben és tárgyyszerűen nem válaszol. Leveleiben azonban korábbi sarkalatos állításait különböző partnereinek megerősíti; így a legfontosabbat, hogy Daykát változatlanul a legnagyobb magyar költőnek tartja: „K[is]f[aludy] 's mások azt ítélik D[ayka] felől, a' mit akarnak; én pirulás nélkül mondom-el még egyszer, a' mit Életemben lap XLVIII. mondtam.”⁷⁷

1817 júniusában Kazinczy már olvasta Kölcsey recenzióját Csokonairól és Kis Jánosról. Mind a kettő nagyon megnyerte tetszését. Az ismertetett vita fényében érthetővé válik, miért volt neki olyan fontos, hogy az a kritikus írjon bírálatot Daykáról, aki addigi munkáival szakértelme folytán jelentős tekintélyt vívott ki magának. Az sem mellékes, hogy tudta, Kölcsey igen nagyra becsüli Daykát, hiszen 1813-ban, amikor gyors egymásutánban látott napvilágot Dayka és Berzsenyi verseinek gyűjteménye, Kölcsey nagyon határozott véleményt küldött Széphalomra. Számos kifogást emelt Berzsenyivel szemben, és kijelentette, hogy ő Daykával marad, „ki mint kezünkben van, mindedig egyetlen litteraturánkban”.⁷⁸ Meg kell említeni, hogy ezzel a nyilatkozattal Kölcsey nemcsak Daykának, hanem Kazinczy kiadói gyakorlatának és így ízlésének is hódolt. A Csokonai-recenzió arról is meggyőzhette Kazinczyt, hogy fiatal barátja véleménye Daykáról az idők folyamán nem változott, hiszen a bírálatban többször elismerően nyilatkozott róla. Csokonairól többek között azt állítja, „hogy az érzés és kultúra tekintetében őtet Daykához tennünk nem lehet”, később pedig megjegyzi, hogy „bár az öreg Sulzert ismerte is, de még sem fogta fel az esztétikának szellemét, s nem érzette eléggé tisztán azt, amit íróink közül sok mások is nem éreznek, s ami Báróczyt és Daykát nagyokká tev.”⁷⁹ Kazinczy ekkor még nem olvasta a már elkészült Berzsenyi-recenziót, amely szintén arról győz meg, hogy Kölcsey azokat tartotta nagy költőknek, akik a neológia kánonának prominens tagjai voltak. Hármójukat emelte ki: Daykát, Himfyt és Berzsenyt.⁸⁰ Nincs okunk feltételezni, hogy lasztóci tartózkodása alatt megváltozott volna Kölcsey véleménye, hiszen jóval később, az 1825-ös *Egyházi beszéd*ben is arról ír,⁸¹ hogy szánja „az

⁷⁶ Kisfaludy Sándor–Ruszek Józsefhez, Sümeg, 1816. április 17. KISFALUDY 1892–1893, VIII, 284–286.

⁷⁷ Kazinczy–Ruszek Józsefhez, Széphalom, 1816. október 2. KazLev XIV, 307. A hivatkozott rész a Dayka-életrajz zárófordulata: „Kedvelljék a' Kellem' Istennéji áldozatomat [értsd: a Dayka-életrajzot, illetve Dayka verseinek kiadását], melyet nékik Papjoknak sírján nyújtok, 's emlékezetét tartsák-fenn örök ifjuságban. Méltóbb e' kegyre közöttünk eddig ugyan még senki nem volt.” (KAZINCZY, *Dayka élete* = DAYKA 1813, XVIII. Modern kiadás: KAZINCZY 1979, I, 779.) Lásd még Kazinczy–Döbrentei Gáborhoz, [Széphalom], 1816. október 2. KazLev XIV, 313–314; Kazinczy–Horváth Endréhez, Széphalom, 1816. október 6. KazLev XIV, 334–335.

⁷⁸ Kölcsey–Kazinczyhoz, Álmosd, 1813. szeptember 15. KölcLev 22.

⁷⁹ KÖLCSEY, *Csokonai Vitéz Mihály munkáinak kritikai megítéltetések*, KÖM2, I, 403, 410.

⁸⁰ KÖLCSEY, *Berzsenyi Dániel versei*, KÖM2, I, 423.

⁸¹ KÖLCSEY, *Egyházi beszéd*, KÖM2, I, 482.

embert, aki nem érezheti, mely kincset bír a nemzet Daykában és Virágban, Kisben és Berzsenyiben, a két testvér Kisfaludyban s még némely kevesekben”.

Az eddigi vizsgálat eredménye nem mond ellent a feltételezésnek, miszerint Kölcsey Kazinczy hatására és a neológia szellemében kezdett neki 1817. június végén a Dayka-bírálat megírásának. Kazinczynak feltehetően arról kellett meggyőzni barátját, hogy az adott irodalmi viszonyok között, még egy ilyen elmérgesedett helyzetben is lehet olyan kritikát írni, amely nem élezi tovább a szembenálló felek között az ellentétet. Kölcsey minden bizonnyal tájékozott volt a Kisfaludyval folytatott vitáról. Kazinczy 1816 októberében megírta Döbrenteinek, hogy elküldte Kisfaludy levelét Szemerének, aki a hónap végén nyugtázta a küldeményt.⁸² Kölcsey pedig januárban Pécelre érkezett, ahol nyilván részletesen kitérőgalt az ügyet, amelyről egyébként ő is kapott Széphalomról egy rövid ismertetőt.⁸³

Kölcsey 1817-ben visszautasította, hogy Kazinczy kilenc kötet fordításáról recenziót írjon. E visszahúzóásban lényeges szerepe van annak, hogy a művek áttanulmányozása során Kölcsey arról győződött meg, hogy Kazinczy fordítási gyakorlata nagyon sokban nem tesz eleget a neológia elvi programjának. Nézetem szerint Kölcsey ezt az álláspontját nem akarta a nagyközönség elé tárni, és inkább elállt a bírálat megírásától, mert igen rossz helyzetbe hozta volna a neológiát, ha a kazinczyánus táboron belülről született volna elmarasztaló kritika a fordításokról.⁸⁴ Döntését az is motiválhatta, hogy Kazinczyról, a nyelvújítási viták főszereplőjéről lehetetlennek tűnhetett úgy írni, hogy az ne ingerlje további elfogult nyilatkozatokra a szemben álló feleket. Úgy tűnik, Daykáról Kölcseynek lényegesen könnyebb lehetett írni, hiszen az ő kánonbeli helyéről egyetértés volt közte és Kazinczy között. Kölcsey tudott arról is, hogy Kazinczy Daykának csak néhány versét tartotta igazán nagy és maradandó alkotásnak, így nem kellett attól tartania, hogy kritikai megjegyzései miatt a nyilvánosság előtt kerül szembe mesterével. Ezekén túl azt is figyelembe lehet venni, hogy Kölcsey a Daykáról írott recenzióval némileg kárpótolni tudta Kazinczyt azért, hogy nem írta meg a kilenc kötetéről a bírálatot, hisz a Dayka-kiadás a széphalmi mester jelentős munkái közé tartozott.

Kölcsey kritikusi módszerének fontos jellemzője, hogy a vizsgálat tárgyává tett költőt különböző szempontokból hasonlítja pályatársaihoz. A Csokonai-recenzióról beszámolva azt írja Kazinczynak, hogy hasonlítania „*kell*ett Csokonait mind Daykával, mind Himfyvel”.⁸⁵ A bírálattörődék fennmaradt részében Kölcsey ezzel a módszerrel él. A költői lelkialkathól levezetett nyelvi teremtőerőt vizsgálva helyezi egymás mellé Daykát és Himfyt. Bírálata kezdő mondatában leszögezi, hogy a „poetai geniet, mint minden más geniet a világon közönséges regulák által meghatározni nem lehet. Mindaz amire itt tapogatódzások által vezettethetünk, nem egyéb, csak individuális tapasztalás.”⁸⁶ E kijelentéssel Kölcsey elhárítja magától azt az igényt, hogy a két költő-zsenivel kapcsolatban

⁸² Kazinczy–Döbrentei Gáborhoz, [Széphalom], 1816. október 2. KazLev XIV, 316; Szemere–Kazinczyhoz, Pécel, 1816. október 24. KazLev XIV, 380–381.

⁸³ Kazinczy–Kölcseyhez, Széphalom, 1817. január 13. KazLev XV, 21.

⁸⁴ Lásd GYAPAY 1999.

⁸⁵ Kölcsey–Kazinczyhoz, Cseke, 1815. április 8. KÖM2, III, 170. (Kiemelés tőlem – Gy. L.)

⁸⁶ KÖLCSEY, *Recenzió Dayka Gáborról*, KÖM2, I, 431.

egyetemes elvek felállítására törekedjen. Ehelyett mindegyiküket egyediségében jellemzi, és ezáltal lemond arról, hogy az értékítélet számára összehasonlíthatóvá tegye őket. Ennek az elméleti megközelítésnek a segítségével teszi lehetetlenné, hogy Dayka és Kisfaludy egymáshoz viszonyított művészi értékéről az alá- és fölérendeltség kategóriájával lehessen beszélni. Nincs semmi támpontunk arra nézve, hogy mit akart Kölcsey a recenzió további részében írni. Az azonban kiolvasható a ránk maradt töredékből, hogy – Kazinczy felfogásától eltérően – költői nyelvüket tekintve lényegileg azonos értékű alkotónak tekinti Daykát és Himfyt. Figyelmet érdemel, hogy az utóbbi költői nyelvének jellemezésekor a gazdagságot emeli ki mint a legfontosabb vonást, tehát éppen azt, amiről Kazinczy elismerő szavakat mondott recenziójában. Ezekben a gesztusokban azt a békéltető szándékot látjuk megvalósulni, amelyre a korábban tárgyalt egyéb források is következtetni engednek. Úgy gondoljuk, hogy e megközelítés lehetséges volta miatt szánhatta rá magát Kölcsey arra, hogy az irodalmi élet adott viszonyai között újra felvegye kritikusi tollát. 1817. július elején Pestre, majd szeptemberben Pécelre utazott. A megváltozott külső körülményekkel és különösen Kazinczy hatásának hiányával magyarázzuk, hogy a recenziót feltehetően nem fejezte be. Az a tény, hogy június második felében, tehát a lasztóci levelek megírása után a kritika területén Kölcsey és Széphalom között Kazinczy meglegedésére összhang alakult ki, a lasztóci levelek következményeinek újragondolására készlet.

Rövidítésjegyzék

Annalen	Annalen der Literatur und Kunst in dem Oesterreichischen Kaiserthume.
BÁROTTI 1794	[Gautier de Coste LA CALPRENEDE], <i>Kassándra</i> , mellyet frantziából fordított BÁROTTI Sándor magyar testőrző, I–VII. rész, Pest, 1794 ² .
CSOKONAI 1960	<i>Csokonai emlékek</i> , összeállította és a jegyzeteket írta VARGHA Balázs, Bp., 1960 (A Magyar Irodalomtörténetírás Forrásai, 1).
CSOKONAI 1994	CSOKONAI VITÉZ Mihály <i>Összes művei</i> , sorozatszerk. SZILÁGYI Ferenc, SZUROMI Lajos, <i>Költemények</i> , 4, 1797–1799, s. a. r., bev., jegyz. SZILÁGYI Ferenc, Bp., Akadémiai, 1994.
DAYKA 1813	Újhelyi DAYKA Gábor <i>Versei</i> , öszveszedte 's kiadta barátja KAZINCZY Ferencz, Pest, 1813.
DebrGr	<i>Magyar Grammatika</i> , mellyet készített Debreczenbenn egy Magyar Társaság, Bétsbenn a Magyar Hírmondó íróinak költséggével, Alberti betűivel, 1795. (Közismert nevén: <i>Debreceni Grammatika</i> .)
DOMBY 1955	DOMBY Márton, <i>Csokonai élete</i> , s. a. r., jegyz. VARGHA Balázs, Bp., 1955. (A kötet válogatást tartalmaz még

- GAÁL László Csokonai életére vonatkozó kéziratok jegyzeteiből és közli MÁRTON József 1816-os Csokonai kiadásának *Előbeszédét.*)
- FENYŐ 1961 FENYŐ István, *Kisfaludy Sándor*, Bp., Akadémiai, 1961 (Irodalomtörténeti Könyvtár, 6).
- GYAPAY 1999 GYAPAY László, *Kazinczy és Kölcsey kapcsolatának alakulása egy tervbe vett recenzió alapján*, It, 1999, sajtó alatt.
- HORVÁTH J. 1901 HORVÁTH János, *Báróczi Sándor*, klny. a BpSz 1901. évi folyamából, Bp., 1901.
- HORVÁTH J. 1936 HORVÁTH János, *Kisfaludy Sándor*, Bp., 1936.
- HORVÁTH J. 1956 HORVÁTH János, *Tanulmányok*, Bp., Akadémiai, 1956.
- KAZINCZY 1817 KAZINCZY Ferencz, [Recenzió cím nélkül BEREKSZÁSZI NAGY Pál *Dissertatio Philologica de Vocabulorum derivatione ac formatione in Lingva Magyarica* (Pest, 1815) és SÍPOS József *Ó és Új Magyar [...]* (Pest, 1816) című értekezéséről], *TudGyűjt*, 1817, XII, 87–105.
- KAZINCZY 1879–1884 KAZINCZY Ferenc *Összes művei*, I–V, kiad. ABAFI Lajos, Bp., 1879–1884 (Nemzeti Könyvtár, 1, 3, 7, 12, 36).
- KAZINCZY 1902 KAZINCZY Ferencz, *Tövisek és virágok (Széphalom 1811): A Tövisek és virágok egykorú bírálataival*, kiad. BALASSA József, Bp., 1902 (Régi Magyar Könyvtár, 20).
- KAZINCZY 1979 KAZINCZY Ferenc *Művei*, I–II, kiad. SZAUDER Mária, Bp., 1979.
- KazLev KAZINCZY Ferenc *Levelezése*, I–XXI, s. a. r. VÁCZY János, Bp., 1890–1911; XXII, s. a. r. HARSÁNYI István, Bp., 1927; XXIII, s. a. r. BERLÁSZ Jenő, BUSA Margit, Cs. GÁRDONYI Klára, FÜLÖP Géza, Bp., 1960.
- KISFALUDY S. 1892–1893 KISFALUDY Sándor *Minden munkái*, I–VIII, kiad. ANGYAL Dávid, Bp., 1892–1893.
- KölcsLev KÖLCSEY Ferenc *Levelezése: Válogatás*, s. a. r. SZABÓ G. Zoltán, Bp., 1990.
- KÖM2 KÖLCSEY Ferenc *Összes művei*, I–III, s. a. r. SZAUDER Józsefné, SZAUDER József, Bp., 1960.
- MARGÓCSY 1981 MARGÓCSY István, *Kazinczy és Kisfaludy Sándor*, It, 1981, 753–760.
- MEZEI 1998 MEZEI Márta, *A kiadó mandátuma: Kiadói nézetek és eljárások Révaitól Kazinczyig*, Debrecen, 1998 (Csokonai Könyvtár, 15).
- Muz Muzárion.
- TudGyűjt Tudományos Gyűjtemény.

In June 1817, during his stay in Lasztóc Ferenc Kölcsey was about to break with his literary activity for ever. At the end of the month, however, he put down a two page fragment of a recension on Gábor Dayka. His contradictory behaviour can be explained by Kazinczy's influence, who – as we suspect – persuaded him to write a literary assessment of Dayka. Kazinczy seemed to be very much concerned in the publication of an influential recension, which regarded Dayka as a great poet. Kazinczy's intention can be understood by examining the role Dayka's figure played in the debates on neologism in the decade.

In 1813 Kazinczy published a collection of corrected and sometimes rewritten poems of his dead friend, Dayka. A thorough biography of the poet with a lengthy digression on Kazinczy's views on neologism was appended to the poems. Dayka was presented as a critic, who totally shared his friend's views on neologism, and as a poet, whose works artistically met these norms. In several writings of Kazinczy Dayka was characterised as the most prominent Hungarian poet, moreover as St. Peter of the heaven of poets. This meant he was the ultimate judge in poetic affairs having the right to decide who could, and who could not enter heaven. In this sophisticated construction a certain poetic language and a concept of literature was verified by the distinguished qualities of Dayka's oeuvre, and vice versa. In another set of writings Kazinczy expressed his views on Sándor Kisfaludy. Though he was very much respected, his works were always presented as inferior to that of Dayka's. When Kisfaludy reflected on Kazinczy's opinion, part of his argument was that Dayka was not a poet prominent enough to be compared to. Keeping that in mind we understand, that Dayka's assessment became a real key issue in the debates on Hungarian neologism. In 1817 Kölcsey was of the opinion that this acrimonious debate did much harm to Hungarian literature. As we can see from his fragmentary recension Kölcsey was to make an attempt to reconcile the opponents by stating that no genius can be defined by general terms. As a consequence Dayka and Kisfaludy seemed to be of incomparable character. This general introduction made it possible for Kölcsey to describe the faults and virtues of the two poets, which might have eased tension in Hungarian literary life.